

**Становище на Екологично сдружение “За Земята” върху проект на актуализация на
Интегриран план в областта на енергетиката и климата на Република България
2021-2030 г. от 22.12.2023 г.**

Изходящ номер: 01/22.01.2024 г.

ДО

Г-н РУМЕН РАДЕВ
Министър на енергетиката
necp@me.government.bg
e-energy@me.government.bg

Г-н ЮЛИЯН ПОПОВ
Министър на околната среда и водите
edno_gishe@moew.government.bg

Съдържание

Резюме	2
Въведение.....	3
Стратегическо планиране и цели:.....	5
Относно целите:	6
АЕЦ.....	7
Електроенергетика:.....	9
Въглища и справедлив преход:.....	12
Изкопаем газ.....	13
Транспорт	17
Енергийна ефективност (ЕЕ).....	17

Резюме

В резюмето, констатирани проблеми и липси в черновата на ИНПЕК:

- В черновата липсват ключовите за общественото и експертно обсъждане данни от моделирането на енергийната система, както и за взаимовръзките ѝ с останалите сектори на икономиката.
- Липсват секторни цели – транспорт, сгради, но и дял на възобновяемата енергия в топлоснабдяването, дял възобновяема енергия, произведена от градовете, енергийните общности и самостоятелните потребители, енергия, добита от утайки, получени от пречистване на отпадни води.
- Би било добре и да имаме цел за адаптация, която да ускори прилагането на мерки на различните нива.
- Нужно е планиране на намаляването и крайна дата използването на изкопаем газ.
- Нужно е планиране на намаляването и крайна дата използването на петрол.
- Виждаме риск да бъде пренебрегнато качествено и ефективно изпълнение на рекултивацията на въглищни терени.
- Липсва дори разпознаване ефекта от изпускане на метанови емисии от петролно-газовия сектори от добива на въглища, както и мерки за намаляването му в съответствие с Глобалното споразумение за метана от Конференцията за климатичните промени в Гласгоу през 2021 г.
- Нужно е ясно посочване на голямата цел към електрификация на транспорта, отопление и охлаждане, на индустрии, което е основната тенденция в енергийното развитие и в декарбонизацията на ЕС и света. Относно отоплението не нужно насърчаване на все по-голямо използване на термопомпи, включително индустриални такива.
- Не е обърнато нужното внимание на съхранението на електро и топлоенергия.
- Не е обърнато достатъчно внимание на потенциала за развитие на нискотемпературни топлофикационни мрежи.
- Необходимо е поставянето на фокус и върху студоснабдяването - не само в общински/сгради с публичен характер или от сектора на услугите, като част от микса решения към все по-силно усещаната се лятна енергийна бедност.
- Липсва цел за намаляване на енергийната бедност (и конкретни мерки).
- Казва се къде не може да се развива ВЕИ, а не се чува нищо за напредък на институциите по Списъка с приоритетни за развитие на ВЕИ зони.
- Нужна е и от плеяда от пилотни проекти в различни области и технологии, с цел да тестваме новите технологии, да развиваме капацитет и ноу-хау, и след това да развиваме определени неща в мащаб.
- Пилотните проекти не трябва да разчитат основно на обществени средства, като не бива да се допуска залитане по водород като универсално решение или технологии за съхранение и утилизация на въглерод за удължаване живота на въглищни централи.
- Не само не е обърнато достатъчно внимание на иновативни механизми като енергийните общности (като тези за производство и съхранение на топлоенергия), а дори се казва, че са неприложими за България.
- Не е налична оценка на всички утежняващи цената фактори и забавяния за потенциални нови ядрени мощности, липсва и план или дори споменаване на нуждата от управление на изнасяното преди към Русия отработеното ядрено гориво.

Въведение

Вероятно е съвпадение, че българската първа чернова на Интегриран национален план в областта на енергетиката и климата (ИНПЕК), съдържаща частично политики и мерки, но не и резултати от енергийно моделиране, бе публикувана на 22 декември 2023 г., ден след обявлението за започване на начални стъпки за наказателна процедура към България (изпратено уведомително писмо), поради това че България не е изпратила в законоустановения срок 30 юни 2023 г. чернова на ИНПЕК до Комисията. Във връзка с невъзможното на практика публично участие бе и оценката ни, като част от прегледа на национални организации от мрежата на Climate Action Network (CAN) Europe на подадените чернови на ИНПЕК, [публикуван](#) в края на октомври 2023 г.

Настоящата публикувана версия на ИНПЕК създава впечатление, че е само, за да представи наличните политики и мерки в България, но не и как те ще се изменят, за да бъдат постигнати националните интереси в синхрон с енергийния преход и постигането на безопасно климатично бъдеще. ИНПЕК се характеризира с плахост в назоваването на непопулярните мерки – а без назоваване на истинските проблеми, не може да се върви към намиране на адекватни решения.

Силно се надяваме, че след публикуване на финалната чернова ще бъде предоставено достатъчно **време за обществено обсъждане - поне 8 седмици!** Разчитаме и че такова време ще бъде предоставено и за финалната чернова, преди срока за изпращане към ЕК през юни 2024 г.!

Позицията на „За Земята“ по предложения на 22 декември 2023 г. за обществена консултация вариант на актуализиран ИНПЕК е, че настоящият проект не отговаря на целите на **РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2018/1999 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА относно управлението на Енергийния съюз и на действията в областта на климата**, и не изпълнява задължителните условия, заложен в **РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2022/2299 НА КОМИСИЯТА и Известие на Комисията относно насоките за държавите членки за актуализиране на националните планове в областта на енергетиката и климата за периода 2021—2030 г. (2022/C 495/02)**.

Съгласно Регламент 2018/1999 в ИНПЕК *„следва да се определят националните общи цели за всяко от петте измерения на Енергийния съюз и съответните политики и мерки за тяхното постигане, като плановете следва да почиват на аналитична основа.“*

В настоящия проект такива цели, политики и мерки, както и тяхната аналитична основа частично или цялостно липсват. Преписването от различни други документи, най-вече свързани с усвояването на средства по фондовете на ЕС, нито може да даде тези липсващи елементи, още по-малко да изпълни функцията на водещия стратегически рамков документ за *„постигането на общите и конкретните цели на Енергийния съюз“* на ЕС.

„Опитът от прилагането на Регламент (ЕС) № 525/2013 показва значението на прозрачността, точността, съгласуваността, изчерпателността и сравнимостта на информацията. Въз основа на този опит настоящият регламент следва да гарантира, че държавите членки използват надеждни и последователни данни и предвиждания във връзка с петте измерения и осигуряват публичен достъп до изчерпателна информация относно предвижданията, параметрите и методологиите, използвани за окончателните сценарии и прогнози, като вземат предвид статистическите ограничения, чувствителните от търговска гледна точка данни и спазването на правилата за защита на данните и като ключов елемент от докладите за напредъка включват информация за своите политики и мерки и прогнози.“

Липсват регионалните измерения на ИНПЕК, които са от ключово значение в областта на енергетиката, транспорта и околната среда.

„Регионалното сътрудничество е от основно значение за гарантиране на ефективното постигане на целите на Енергийния съюз по икономически ефективен начин. Комисията следва да улеснява подобно сътрудничество между държавите членки. Държавите членки следва да имат възможността да представят бележки по интегрираните национални планове в областта на енергетиката и климата на другите държави членки, преди те да бъдат окончателно оформени с цел да се избегне непоследователността и потенциално отрицателното въздействие върху други държави членки и да се гарантира колективното постигане на общите цели. Регионалното сътрудничество при изготвянето и окончателното оформяне на интегрираните национални планове в областта на енергетиката и климата, както и при тяхното последващо изпълнение следва да бъде от основна важност за повишаване на ефективността и ефикасността на мерките и за насърчаване на пазарната интеграция и енергийната сигурност.“

Тези съществени липси, закъснялото публикуване на непълния проект, както и липсата на приложена чернова на Оценка за въздействието на ИНПЕК, не позволяват да бъде изпълнено и задължителното условие за участието на обществеността.

*„Изпълнението на политиките и мерките в областта на енергетиката и климата оказва въздействие върху околната среда. Поради това държавите членки следва да гарантират, че на обществеността **своевременно** се предоставят **ефективни възможности за участие в изготвянето на проектите** на плановете и за изразяване на становище по тях в съответствие, където е приложимо, с разпоредбите на Директива 2001/42/ЕО на Европейския парламент и на Съвета (1) и на Конвенцията на Икономическата комисия за Европа на ООН (ИКЕ на ООН) за достъпа до информация, участието на обществеността в процеса на вземането на решения и достъпа до правосъдие по въпроси на околната среда от 25 юни 1998 г. (наричана по-долу „Конвенцията от Орхус“).*

*„При провеждане на обществени консултации и в съответствие с Конвенцията от Орхус държавите членки следва да се стремят **да осигурят равно участие,***

*информиране на обществеността чрез публично оповестяване или други подходящи средства, като например електронни медии, както и да гарантират, че обществеността **разполага с достъп** до всички съответни документи и че са въведени **практически механизми, свързани с участието на обществеността.***

Така настоящият проект за ИНПЕК не позволява и да се постигне изискваната **стабилност и предвидимост** – дългогодишен проблем, от който страда развитието на Република България и нейните граждани, а и цялата Европейска икономическа общност чрез нереализирането на общите секторни политики, енергийни и транспортни мрежи и коридори и т.н.

„Интегрираните национални планове в областта на енергетиката и климата следва да бъдат стабилни, за да могат да гарантират прозрачността и предсказуемостта на националните политики и мерки и така да гарантират сигурността на инвестициите.“

Някои части от настоящия текст, например извода от стр. 17, че *„България продължава да е една от енергоемките икономики и с голям процент на емисии от парникови газове в ЕС. Високата енергийна интензивност на икономиката и бавният напредък в постигането на целите за енергийна ефективност оказват отрицателно въздействие върху производителността и конкурентоспособността ѝ.“*, над 15 г. след присъединяването на България към ЕС само демонстрират ефекта от **системното некачествено планиране от страна на отговорните национални институции**, както е и очакван резултат при **постоянното отлагане на пълноценното прилагане на европейските политики и цели** през този период. Тези отлагания за реформиране и модернизиране на секторите на икономиката са причина за посочените по-горе проблеми и в ущърб на високото качество и стандарт на живот спрямо средните за ЕС.

ВАЖНО: ЕС „За Земята“ препоръчва възможно най-скоро да започне качествен процес на публични консултации и пълноценно участие и мобилизация на социалните партньори, който да се фокусира и да следва стъпките, детайлно описани в Насоките на Комисията за актуализиране (2022/C 495/02).

Стратегическо планиране и цели:

Бихме препоръчали екипите, работещи по актуализацията на ИНПЕК в МЕ и МОСВ, да се запознаят с наскоро излязлата книга [“Методология за стратегическо планиране на националната енергетика”](#) на проф. д-р инж. мат. Димо Георгиев Стоилов от Технически университет - София и ИЯИЯЕ при БАН. Книгата представя важни изводи относно стратегическото планиране и моделирането и как би трябвало да се прави. По-долу споделяме няколко цитата в тази връзка. В приложенията, достъпни [онлайн](#), е наличен и анализ на окончателната версия на ИНПЕК, одобрена от ЕК през 2020 г.

“Взаимодействието на енергийната система с останалите създадени от човека или природни системи вече се моделира не като влияние на отделни обстоятелства, а като съчетано развитие на обхванатите системи, всяка от които съставена от своите подсистеми.”

Стр. 285 - “Процесът за създаване на модели за развитие на националната енергетика изисква набор от висококвалифицирани енергетици, икономисти, еколози, математици и инженери, които да работят в условия на върхова научна среда... сега България не е в състояние не само да създаде свой модел, но дори да използва готови такива.”

Стр. 336 - “Стратегическото национално планиране означава набелязване на цели и пътища за тяхното постигане. Най-напред националните и след това енергийните, като самостоятелни цели, но и като предпоставка за постигане на националните.”

Стр. 343 - “Първоначално се определя набор от действия (политики, мерки) и всяко от тях се оценява както поотделно, така и в съчетание с останалите. Една от най-отговорните планови дейности е изборът на оптимален набор между всички възможни действия, което е нещо повече от приоритизиране.”

Стр. 355 - “Разкриването и всестранната оценка на всички възможни варианти е предпоставка за политически решения, водещи до най-голямо национално благополучие”. (2017 Modeling for decision-making under uncertainty in energy and US foreign policy - Lauren Culver dissertation).

Авторът засяга и въпросът за **липсата на равнопоставеност на сегашното и следващите поколения** в контекста на изчерпване на националните запаси от цветни метали. Въпросът е ключов и от гледна точка **климатичната справедливост** и цялостния екологичен отпечатък и засяга по-тежките решения, които следващите поколения ще трябва да вземат при закъсняващи действия в областта на климата.

Подкрепяме и изразената от автора позиция за изграждане на **Специализирана организация за енергийно развитие** - за извършване на пълноценно планиране, и като необходимост за бъдещата сигурност на държавата.

Относно целите:

В публикуваната на 21 декември [Комуникация](#) по Оценката на Европейската комисия по предадените от държавите членки чернови на ИНПЕК стана ясно, че предварително подадената от България до ЕК през EU Pilot structured dialogue exchange и включена в настоящата чернова на ИНПЕК цел за дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление от 29.9% е под минимум изискуемото, така че ЕС да постигне ВЕИ целите си. Българската цел трябва да е най-малко 33%, съгласно формулата, посочена в приложение II към Регламент (ЕС) 2018/1999 относно управлението на енергийния съюз и действията по климата. Потенциалът на България за изпълнение на ВЕИ целите е за дори 60-70% до 2030 г.

Целите за енергийна ефективност в ИНПЕК се различават от подадените данни до ЕК. В тази връзка настояваме да се определи национален ангажимент за енергийна ефективност, който да надхвърля минималното намаление по формулата на Директивата за енергийна ефективност (EED), възлизащо на не повече от 13,71 Mtoe за първична енергия и 8,85 за крайно потребление на енергия.

Интегрирано планиране = Интегриран план: Не се реферира нито веднъж към [European Strategy For Energy System Integration](#) от 2020 г. – на тази стратегия, която разглежда взаимовръзките между използването на енергия в различни сектори и подсектори, трябва да се основе цялостното планиране на енергетиката или да се установят пропуските в междуведомственото планиране и тези пропуски да бъдат планирани за преодоляване в ИНПЕК.

Нулеви нетни емисии имат само 6 споменавания в плана – навсякъде декларативно и без посочен ангажимент. Дори няма информация по включването на страната в Net Zero Government Initiative, към която страната се присъедини на 9 ти декември 2023 по време на COP28 в Дубай. Препоръчваме страната ни все пак да посочи положителните ангажименти, които вече е поела по пътя към декарбонизация и да покаже, че има с какво да се похвалим. В рамките на стратегията след година трябва да представим план за декарбонизация на всички операции на правителството – каква траектория, в какъв срок, кога ще достигнем до нетна нула и какви са междинните стъпки по този път.

В [Насоките на ЕК за изготвяне на актуализираните планове за енергетика и климат](#) са заложили изисквания за включване на новите изисквания, свързани със законодателството по Европейската зелена сделка, по RePowerEU и Save Gas for Safe Winter. Приемаме, че RePowerEU е до голяма степен покрито с включването на ангажименти и проекти по ПВУ и главата за RePowerEU, но останалите части на ИНПЕК не трябва да противоречат на тези ангажименти – например с вече споменатите планове за битова газификация. Трябва ясна референция към цялото ново законодателство на ЕС и как и кога законодателството на страната ни ще бъде синхронизирана с него!

Разглеждайки коментарите на ЕК във връзка с представените планове на други държави от региона прави впечатление, че се отбелязват систематични пропуски по отношение на улавяне и съхранение/утилизиране на въглерод, ядрена енергетика и на използването на изкопаем газ. Настояваме за постигане на качество при разработване на финалната чернова на ИНПЕК правителството да прегледа коментарите на ЕК относно плановете на други страни и да вземе предвид посочените фактори, за да се избегнат тези системни недостици. Ето някои примери:

АЕЦ

Не се отчитат разходите в рамките на жизнения цикъл на нови мощности. Не се залагат реалистични срокове за строителство, не се дава алтернатива какво ще предприеме страната в случай на сериозно забавяне на проектите и невъзможност за постигане на

заложената стъпка за декарбонизация към дадена година. Липсва план или дори споменаване на нуждата от управление на изнасяното преди към Русия отработеното ядрено гориво. Тъй като плановете за нови мощности на АЕЦ в България не се очакват преди до 2030 г. (времевия хоризонт на ИНПЕК), но стартът на проектите ще бъде в това десетилетие, не смятаме, че е оправдано да не се отговаря на тези дългосрочни въпроси и настояваме те да бъдат интегрирани в плана. Оправдано е да се заложи и как България компенсира подобни забавяния – т.е. има ли страната план Б, след като залага на такива големи мощности с такъв сериозен дял в микса на страната. Извън коментарите на ЕК важен пример е и публикувания частичен план за декарбонизация на електроенергетиката на Полша от лятото на 2023 г., където разходите за нови ядрени мощности са заложили в оптимистичните долни граници на цена на проекта, залагана от производител, а консервативния подход предполага да се вземат поне горните разходни граници, предлагани от производител. В книгата си проф. д-р инж. мат. Димо Георгиев Стоилов говори и за нуждата от “преоценяване сигурността на критичните енергийни инфраструктури, например опасността от ядрена катастрофа при ракетен удар върху реактор в АЕЦ Козлодуй и сравняване със сигурността на енергопроизвеждането при децентрализирано производство” (стр. 354). В тази връзка “собствениците и операторите на ядрени обекти трябва да набележат и предприемат нови мерки за увеличаване на физическата и киберзащитата на тези обекти, което неминуемо води до “повишаване на разходите и себестойността на енергията” (стр. 351).

Прекомерен дял в енергийния микс на ядрени мощности трябва да се помисли дали може да бъде добре балансиран - няма как повече от половината от електроенергийния микс да бъде ядрен и не особено гъвкав.

Ако ще развива ядрена енергетика, България трябва да вземе предвид всички фактори, рискове и финансови ограничения, каквото не виждаме да е направено до момента.

Улавяне и съхранение/утилизиране на въглерод – технологията ще има изключително нишово приложение за трудни за декарбонизация сектори. Трябва да се опишат добре областите и производствата, в които се планира прилагане и има ли теоретичен потенциал за икономически ефективно намиране на място за депозит на уловените емисии или на последващо производство. Тези планове и проекти не могат да бъдат просто декларативно посочвани.

Изход от субсидии за изкопаеми горива – за пореден път се казва, че България не предоставя субсидии за изкопаеми горива и изходът от тях е неприложим. България предоставя директни и индиректни субсидии – заплащане на въглеродните квоти на Марица Изток 1 и 3 по ЕСТЕ, подправени емисионни фактори на централи, които са добре описани, но контролните органи подминават, кръстосаното субсидиране за производство на електроенергия при когенерация, договори за дългосрочно изкупуване на енергия на въглищни електроцентрали, субсидирането на енергия за бита и бизнеса по време на проточващата се сега криза с цените на енергоносителите. Ноемврийският обзор на Европейската агенция по околна среда казва следното: “The estimated 2022 data shows that due to the impact of measures taken by Member States, subsidies increased dramatically to reach

EUR 390 billion in 2022.” [За България стойността за 2022 е почти половин процент от БВП.](#) Тази цифра не включва крос и скритото субсидиране.

“Хидро-помпено акумулиращ проект в България – **Яденица**. Проектът за разширяване на ПАВЕЦ "Чаира" с язовир "Яденица" отпадна от V-тия списък с проекти от общ интерес (приет от Европейската комисия на 19.11.2021 г.), по препоръка на Генерална дирекция "Околна среда" (ENVI), на основание чл. 5.8 от Регламент 347/2013 - неспазване на законодателството на ЕС (Директивата за местообитанията, чл. 4.7 от Рамковата директива за водите и др.)”

Не разбираме какво прави този проект в ИНПЕК. Ще се изпълнява с национално финансиране в нарушение на екологичното законодателство?!

Електроенергетика:

Очакваме да видим в ИНПЕК не залагане на още от решенията на миналото, а иновативност в търсене на формулата за подобрена енергийна ефективност, ускорен поетапен дял на ВЕИ (60-70% до 2030 г. са напълно реалистични), по-добро балансиране на потреблението, за да се избегне в максимална степен принудителното изключване на ВЕИ от системата при излишък на енергия – балансиране на локално потребление + регионално потребление + междусистемна свързаност и балансиране. Положително в новия план е, че се отделя много повече внимание на ролята на пазара спрямо предходната версия. Но наистина ли очакваме 50% оправдан ръст на консумацията на електроенергия, за да очакваме нужда от такива производствени мощности, каквито виждаме в наскоро публикуваната Стратегия за устойчиво енергийно развитие на България? И в случай, че наистина ги очакваме, базовите мощности като АЕЦ ли са единственият начин за балансиране или можем да подходим по-технологично неутрално в следващите години, утилизирайки технологии, които вече са достигнали пазарна зрялост, както и залагайки постепенно на решения, които предстои да навлязат като масово производство. Това впрочем е и един от съветите на Международната Енергийна Агенция към съседна Гърция, която заложи на използване на газ за преходно гориво. Занапред обаче съвета на Международната енергийна агенция е Гърция да преразгледа твърдите планове за разширяване на използването на изкопаем газ и да има по агностичен технологичен избор.

Електрификацията е основна тенденция в енергийното развитие и в декарбонизацията на ЕС и света. Тя навлиза като почти универсален отговор за нуждата от декарбонизация на отопление и охлаждане, индустрия, транспорт. Електрификацията в новия ИНПЕК обаче е спомената само 1 път в подзаглавие за електрификация на транспорта, ако не броим съдържанието, където присъства в рамките на същото индексирано заглавие.

В сферата на **отопление и охлаждане** в рамките на първата версия на ИНПЕК България беше регионален лидер по отношение на цел за използване на енергия от възобновяеми източници, заедно с Гърция – и двете страни с цел от 42.5% към 2030 г. Но въпреки впечатляващата цел, основаваща се на широко разпространеното използване на дървесна

биомаса в отоплението, сферата на отопление и охлаждане предлагат огромен потенциал отвъд използването на биомаса. България трябва да си постави цел за декарбонизация на топлофикационните мрежи в страната, стремеж и цел към електрификация на отоплението и ефективно и по-чисто използване на биомаса, където това е необходимо и с тенденция за намаляване или използване като резервно отопление за сгради, заместване на изкопаемият газ с биогаз (например в пилотни малки топлофикации или за индустриални потребители, а защо не и като енергийна общност). Също така не е обърнато достатъчно внимание на потенциала за развитие на нискотемпературни топлофикационни мрежи.

ИНПЕК трябва да реферира към новата Директива за енергийна ефективност на ЕС, където се въвежда изискване за общински планове за декарбонизация на отоплението. Предвид липсата на достатъчно правомощия, инициатива и капацитет в ръцете на местните власти, може би е редно да се заложи и **формирането на Национален план за декарбонизация на отоплението и охлаждането**, с който да се обединят създадените планове от общини с капацитет и се допълни и подпомогне работата на общини с ограничен капацитет. Всичко това в срок, за да намери отражение в следващото преразглеждане на ИНПЕК, за да може декарбонизацията на сектора да набере скорост по пътя на амбициозните цели за 2040 г.

Недопустимо е създаването на енергийни общности по отношение на отопление и охлаждане да присъства като графа „Не е приложимо към настоящия момент“. Разбира се, че е приложимо и много желателно. България трябва да насърчава развитието на такива общности в всякакви креативни форми на коопериране и използване на енергия за собствени нужди!

Ето пример за цитат от ИНПЕК, който отрича приложимостта на енергийните общности при производство на топлинна енергия или поне отрича ролята на политиките за подпомагане и насърчаване на формирането им: „• Задължително поетапно изваждане от употреба на отоплителните уреди на твърдо гориво, които не отговарят на изискванията на Регламентите за екодизайн (ЕС) 2015/1185 и (ЕС) 2015/1189 и замяната им с други средства за отопление; В Национална програма за подобряване качеството на атмосферния въздух 2018- 2020 г. е включена мярка в областта на битовото отопление - задължително поетапно изваждане от употреба в периода 2020-2024 г. на печки и котли на твърдо гориво, които не отговарят на изискванията на Регламентите за екодизайн и въвеждането на алтернативни мерки за отопление да допринесат до очакваното намаление на емисиите на ФПЧ10 от сектора на битовото отопление. Крайната цел на мярката е поетапното изваждане от употреба на неефективните уреди на твърдо гориво. v. Когато е приложимо, описание на политиките и мерките за насърчаване на ролята на местните енергийни общности във връзка с приноса им в изпълнението на политиките и мерките, посочени в подточки i), ii), iii) и iv) **Не е приложимо към настоящия момент**“.

Поетапното изваждане от употреба на неефективните уреди на твърдо гориво у нас се случва прекалено бавно. А програмите за замяна на отоплителни уреди, следва да бъдат разширени и да достигнат национален мащаб. Мерките за замяна на печките би трябвало да вървят в комплект и с мерки за повишаване на енергийната ефективност.

“Въвеждане на стандарт за качество на горивата за въглища (в национален мащаб), сурогатни мерки за намаляване на съдържанието на влага в дърва за огрев, използвани в общини, които не отговарят на критериите за качество на въздуха PM10 и, евентуално, на максимален стандарт на съдържание на влага за дърва за огрев, в съответствие с Националния контрол на замърсяването на въздуха Програма 2020-2030 г.”

Наредба за качеството на твърдите горива (въглища и брикети), използвани за битово отопление, вече е факт. Относно използването на дървесина за битово отопление е необходима наредба със стандарти, насочени към производители и търговци, аналогични на стандартите във вече приетата наредба за въглища. Изисквания към потребителите си остават пожелателни и неприложими, включително от гледна точка осъществяването на контрол.

Интелигентни системи – интелигентни измервателни уреди, интелигентен транспорт и интелигентни мрежи – доколкото за целите на тази позиция можем да ги сложим в една категория, са споменати общо 66 пъти в ИНПЕК. Напълно се игнорира потенциалът за балансиране на електроенергийната мрежа по тази линия и Demand Side Response (DSR) остава предимно по линия на големи консуматори. Трябва да бъдат разписани стимули за насърчаването на агрегатори на пазара и насърчаване на поведенчески промени в потребителите – чрез ценови стимули, чрез популяризиране на мерки за консумация на ВЕИ електроенергия, когато я има и пестене когато е в недостиг. Едно домакинство трябва да бъде насърчавано да консумира на място максимален дял от произведената електроенергия от покривната фотоволтаична инсталация например, един ползвател на електромобил трябва да има стимул да зарежда в часовете на излишък и да не зарежда автомобила в часовете на недостиг, ако не е крайно наложително. Ползвателите на термопомпи може да бъдат насърчавани да използват системи за съхранение на топлина, за да се избягва пиковото натоварване и т.н.

Енергийните общности са споменати декларативно около 10 пъти – без конкретна цел за дял, политики и програми, които да стимулират развитието им. И само в контекста на електроенергетиката, но не и по линия на топлина и охлаждане. В България скоро ще е реалност първата енергийна общност, със съдействието на община Габрово.

Като цяло се нуждаем от плеяда от пилотни проекти в различни области и технологии като съседна Гърция! С идеята да тестваме новите технологии, да развиваме капацитет и ноу-хау, и след това да развиваме определени неща в мащаб.

Модел на балансиране и балансиране на ВИ

“Моделът на балансиране в България е прозрачен, предвижда еднакви условия за балансиране, независимо от технологията на производство, големината на обектите и дали се снабдяват по регулирани или свободно-договорени цени.”

Липсва обаче визия за развитие на пазар на топлинна енергия и достъп на малки производители до топлофикационните мрежи. Горният цитат звучи прекалено оптимистично като за настоящето положение.

В секцията за балансиране забелязахме и наличие на:

Паразитни текстове: тук ще сложим текста от кавърната по балансиращия пазар от ПВУ. (стр. 70)

Outdated текстове: В тази връзка, през 2020 г. се предвижда да започне поетапно премахване на регулираните цени за битовите потребители и малките промишлени потребители. (стр. 70)

Нямаше как да не се запитаме и кога България ще има план за действие за справяне с прага от 70% от капацитета за пренос на електрическа енергия, като се спазват ограниченията за експлоатационна безопасност след отчитане на непредвидени ситуации, считано от 2026 г. (по член 15 от Регламент (ЕС) 2019/943)?

Въглища и справедлив преход:

Припомняме изразеното ни искане в [Оценка на CAN Europe и За Земята по процеса на актуализиране на българския ИНПЕК](#) да не се допуска ненужно и неосъществимо удължаване на използването на въглища отвъд 2030 г., както и ясно да се дефинира ролята на въглищните и въглеродно интензивните региони в енергийната трансформация на България в съответствие с Териториалните планове за справедлив преход (ТПСП). Припомняме, че ТПСП бяха приети от ЕК особено мнение именно заради липсата на междинни цели до 2030 г. за изпълнение на мерките в плановете. Такива междинни цели за въглищните мини и тецове са повече от задължителни за финалната версия на ИНПЕК!

- “Запазването ролята на местните енергийни ресурси (въглища) и използването им, в съответствие с изискванията на екологичното законодателство”.

По-горната цел, изразена на стр. 55 в Цели по отношение на увеличаване на гъвкавостта на националната енергийна система, е противоречаща сама по себе си. Екологичното законодателство все повече се затяга, включително с последните актуализации по IED повечето въглищни мощности трябва да затворят утре, ако не и вчера. Настоящите въглищни мощности имат все по-бързо намаляващо време за икономически рентабилен живот, с не повече от 20-25% използване на въглища до 2030 г., по сценариите на Центъра за изследване на демокрацията (ЦИД), залегнали и в работата на КЕП.

“Американските тецове”, чиито дългосрочни договори за изкупуване на произвежданата от тях енергия приключват скоро, вече обявиха плановете си за намаляване на работата си до режим на сезонно производство (“КонтурГлобал Марица-изток 3”), докато ТЕЦ „Ей И Ес Гълъбово“ в срок до 2027 г. ще преустанови експлоатацията на въглищните си мощности в България (908 MW). В същото време остават силно притеснителни екологичните рискове,

свързани с планове на дружествата да използват алтернативно гориво - базирано на отпадъци, самостоятелно и/или в комбинация с биомаса.

Т.е. Енергийният преход вече се случва, по не особено планиран, плавен или структуриран начин. Все още това може да се поправи с даването на повече яснота по държавната политика и мерки, включително даване на яснота на жителите на **изселваните** заради възгледобив села в Старозагорско села Бели бряг и Трояново.

В тази връзка е необходимо изготвяне на ясен план за това кои земи ще бъдат засегнати от бъдещия възгледобив в затихващата по стопански причини възгледобивна дейност на Мини Марица Изток. Настояваме за преустановяване на всички мерки, имащи за цел обезлюдяване на селата Бели бряг и Трояново, както и цялостна промяна на плана за изселване. Все още не е факт и полагаемото заплащане на **справедливи обезщетения** на жителите на селата, които са принудени или са били принудени да напуснат имотите си.

Липсва всякаква конкретика, включително срокове за извършването на важната от гледна точка затихване на възглицните минни работи дейност по **рекултивация** на терените. Не е засегната темата чия финансова отговорност ще бъде рекултивацията съобразно собствеността на терените или техните концесии (на държавни или частни субекти). Не са приложени данни какви са площите на увредените терени в България в момента и какви ще бъдат в бъдещи периоди (след приключването на експлоатацията им), не е направена прогноза от какво по размер финансиране ще има нужда за извършването на рекултивациите и т.н.

Виждаме риск да бъде пренебрегнато **качественото и ефективно изпълнение на рекултивацията на възглицни терени** за сметка на корупционни практики, по примера на затворените уранови мини, както и с потенциалната вероятност да не бъде спазен принципът "замърсителят плаща". Настояваме да се разработи процедура, чрез която гражданите от съответните населени места и неправителствените организации да могат да бъдат включени в процеса на вземане на решения относно рекултивациите, както и за да осъществяват мониторинг.

Изкопаем газ

В настоящия вариант на ИНПЕК е отделено голямо внимание на развитието на газопреносна инфраструктура, на местен добив на газ и на битовата газификация - дейности, които биха утвърдили един завой към увеличаване на потреблението на ископаемия газ. Газът като ископаемо гориво на свой ред отдалечава страната ни от целта за постигане на нетни нулеви емисии и рискува да доведе до ново заключване към ископаемото гориво.

Цялостната политика на ниво Европейски съюз е към намаляване на потреблението на ископаем газ. Макар и да е разбираема целта за диверсифициране на източниците на газ, по-сериозно внимание трябва да се отдели на това как да се намали зависимостта от газ

като цяло. Планът на Европейския съюз REPowerEU в отговор на кризата, предизвикана от инвазията на Русия в Украйна, казва че *“В новата реалност потреблението на газ в ЕС ще намалява с по-бързи темпове, което ограничава ролята на газа като преходно гориво.”*¹ В този смисъл по-сериозно внимание трябва да се отдели на това не само как да се диверсифицират източниците на газ, а на това как да се намали зависимостта като цяло.

За Земята подкрепя плана от [10 препоръки на европейския граждански сектор за отказ от изкопаем газ до 2035 г.](#), в който освен отказ от горивото, присъстват важни искания като този за незабавно прекратяване разширяването на газовата инфраструктура, прекратяване на местен добив на газ, както и на добива по света, да не се допуска удължаване на живота на газовата индустрия чрез водород, и др.

Затова и призоваваме за преосмисляне на конкретния текст на стр. 220, според който: *“природният газ има потенциал за значителен и устойчив ръст в индустрията, енергетиката и битовото потребление. Отчита се и ролята му като преходно гориво в процеса по декарбонизация и стремежа към нисковъглеродна икономика.”*

Както и на стр. 73 *“Приоритетно се разглеждат и прилагат мерки за рехабилитация, модернизация и разширение на съществуващата газопреносна инфраструктура и развитие на междусистемната свързаност, като тези дейности осигуряват допълнителни възможности за повишаване използването на природен газ в страната със съответните икономически, социални и екологични ползи.”*

Следва да зададем въпроса каква е причината да се отделя толкова сериозна роля на газа при тенденция да се намалява потреблението на газ из цяла Европа? Още повече, че посоката, зададена от Газовия законодателен пакет на ЕС е дори към изготвяне на „планове за извеждане от експлоатация на газовите мрежи“.

Сериозно преосмисляне е нужно на плановете за **газификация на домакинствата**, което е мярка от Третия национален план за действие за изменение на климата (2013-2020 г.), удължена до 2030 г. Обръщаме внимание, че ситуацията през 2024 г. по отношение на изкопаемия газ е коренно различна от ситуацията в периода 2013-2020 г., тъй като енергийната криза доведе до сериозно покачване на цените на газа (тенденция още от 2021 г. насам) и извади на преден план несигурността на доставките на газ и волатилността на цената на горивото.

България е страна с едва около 4% битово потребление на газ, което я поставя в изключително благоприятна позиция за поетапно изключване на газа от енергийния микс за индивидуалните домакинства. Една програма за газифициране на домакинствата ще доведе до необходимостта скоро след това да се направи и повторна инвестиция в промяната на отоплението, за да се спази изискването на ЕС да не се използват котли на

---

¹ [Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, REPower EU, 18.05.2022](#)

изкопаеми горива в домакинството след 2040 г². Това ще доведе до допълнителна финансова тежест за домакинствата, отвъд несигурните и високи цени на газа. Важно е да се отбележи, че при употребата на газ в домакинствата се отделят вредни за здравето вторични замърсители, като азотен диоксид, като едно от неблагоприятните му въздействия е доказаното [увеличение на риска от астма при децата](#).

Затова призоваваме към сериозно преосмисляне на газификацията като решение за домакинствата. Вместо това би било подходящо да се заложат мерки с фокус върху електрификация на отоплението и внедряване на енергийно-ефективни термопомпи в комбинация с ВЕИ и мерки за съхранение.

Тази година предстои да бъде окончателно приет Европейския Регламент за ограничаване на емисиите на метан, което цели да намали емисиите на парниковия газ в енергийния сектор, особено на течове в газовата инфраструктура, в това число и емисии от внос на изкопаем газ. Няколко, при това нискобюджетни, мерки за избягване на тези емисии вече са налице. Те включват Мерки за засичане и отстраняване на течове (LDAR), като засичането на течове трябва да се извършва възможно най-често, а в идеалния случай — непрекъснато, и ремонтът трябва да се извършва незабавно след откриването на течове. Мерките LDAR ще предоставят информация и ще укрепят слабите понастоящем Мерки за измерване, докладване и проверка (MRV) в сектора на изкопаемите горива. Други мерки включват Забрана на практиките на рутинно изпускане и изгаряне (BRVF), когато те не се извършват в контекста на аварийни ситуации, а по-скоро поради липса на стимули (напр. са неатрактивни от търговска гледна точка или липсва нормативна уредба) за прихващане и обработка на изкопаемия газ.

Сериозно преосмисляне е нужно и на плановете за:

- Реконструкция на когенерационни инсталации и котли за централно отопление с турбини на природен газ;
- Увеличаване на високоефективното комбинирано производство;
- Подобряване на ефективността на производството в съществуващите въглищни електроцентрали.
- Заместване на горивата - от въглища на природен газ;

ЕС има за цел да спре напълно употребата на руски изкопаем газ, но е видима и тенденцията за намаляване на зависимостта от внос и използване на изкопаем газ изобщо. **Хоризонтът на използване на това гориво е кратък – ако трябва да сме реалисти 2035-2040 г. за последните му приложения**, в съчетание с постепенно намаляване на употребата. Всяка инвестиция трябва да бъде съобразена с този хоризонт и с нуждата от постепенно намаляване на използвания изкопаем газ. Не е далновидно България все още да планира продължение на газифицирането на домакинства, докато в останалите части

---

² [Commission welcomes political agreement on new rules to boost energy performance of buildings across the EU, European Commission, 7.12.2023](#)

на ЕС все по-усилено се върви към електрификация, а не към директно изгаряне на газ в домакинствата.

ИНПЕК все още съдържа отживели всеобщи определения за ролята на изкопаемия газ като преходно гориво, които искат аргументирано прецизиране – в какви случаи ще се използва? Защо е неизбежно в дадена област? Ще се намали ли използването на изкопаем газ другаде, за да се освободи капацитет за употреба там където не може да бъде избегнат? Така например голям консуматор като Топлофикация София може да върви към намаляване на използването на изкопаем газ като гориво с ускорен преход към използване на ВЕИ, съхранение на топлина и нискотемпературни системи, а използването на изкопаем газ да остане само за върхови сезонни нужди.

В разрез с европейските тенденции за намаляване на потреблението от нефт и газ е и желанието за развитие на местен добив. Такава цел през 2024 г. не бива да намира място в Интегрирания план енергетика и климат, ако искаме да постигнем целите за нетни нулеви емисии и да вървим в посока към устойчиво развитие на енергетиката и икономиката на България. Развитието тепърва на едно ново газово находище носи икономически, социални, климатични и екологични рискове³. При добива на газ се отделя значително количество метан, мощен парников газ, доскоро силно подценяван. Той е със силен затоплящ потенциал (80 пъти по-голям от въглеродния диоксид за период от 20 г.). Смятаме, че инвестициите в разработване на находища на изкопаем газ са изключително закъснели и на този етап ще доведат до потенциално заключване към значително по-дълго от необходимото използване на изкопаеми горива, както и ще разсеят (и човешки и финансови ресурси) от така необходимите инвестиции в чиста енергия. Неслучайно множество правителства насърчават прекратяването на проучвателните дейности, тъй като предпочитат инвестиции в чиста енергия от възобновяеми източници, вместо в изкопаеми горива.

Предвид настоящите трудности в поетапния изход от въглища, какъвто трябва да се започне и за изкопаемия газ, препоръчваме България ясно да върви в посока към подходящите за бъдещето възобновяеми енергийни източници, вместо да рискува ново заключване към изкопаеми горива - всяка нова инвестиция за добив на изкопаеми горива носи риск от невъзвръщаемост и се обезсмисля в дългосрочен план.

В заключение, излезлият на 19 януари [доклад](#) на Европейския научен консултативен съвет по изменението на климата остро критикува включените в Таксономия на ЕС критерии за използване на изкопаем газ, говорейки за „риск от заключване към изкопаемите горива“ и „непоследователност в политиката“. Препоръката на доклада е категорична: **„третирайте инвестициите в природен газ като неустойчиви“!**

Водород - “Водородът и електрическата енергия от възобновяеми източници и подобряването на енергийната ефективност са основни елементи от крайната цел на

---

³ [Позиция на „За Земята“: Разработването на нови находища на газ в България трябва да се преосмисли, За Земята, 20.07.2023](#)

Европейския съюз, по която интензивно се работи и в България, като това ще спомогне за изграждането на климатично неутрална енергийна система.”

Думата водород е използвана 100 пъти в настоящата версия на ИНПЕК, като ѝ се отдава внимание като за почти универсално решение за декарбонизация. В същото време в световен мащаб потенциалът на зеления водород е силно надценен. Макар да има своите ползи и място/употреби, технологията има все още да се доказва и развива, и остава нишово решение за трудни за декарбонизация сектори, използващи изкопаем газ. Виждаме и голям фокус към използването на водород в мобилността, а не към използване в индустрията, както се препоръчва в [Стълбата на чистия водород](#).

Транспорт

Декарбонизацията на транспорта залага силно повишена амбиция, благодарение на новата Европейска цел. За България, както и в целия регион амбицията за дял на ВЕИ в транспорта към 2030 г. се повишава до около 29-30%. Отново постигането на целта и развитието на тенденции като електрификация са декларативно разписани без пълен списък от възможни подходи, политики и стимули. Например на Стр. 117 е единственото споменавана на думата електрификация в подзаглавието – „iii. Политики и мерки за постигане на мобилност с ниски емисии (включително електрификацията на транспорта).“

ИНПЕК трябва да опише възможностите за постигане на този дял ВЕИ – включително биогорива, синтетични горива на основата на енергия от ВИ, използване на електроенергия в транспорта – личен, товарен, градски, но и в ж.п. транспортът на България. Железниците могат да имат за цел използване на 100% ВЕИ електроенергия в операциите си, включително чрез задоволяване на тези нужди с изградени собствени ВЕИ инсталации, предвид огромното количество индустриални площи и покривно пространство, с което разполагат железниците на България в гаровите комплекси.

Друг конкретен пример от текста е пълното отсъствие на **проблема за петролната зависимост** на националната транспортна система, както и анализ на причините, цели и мерки за преодоляването ѝ, въпреки съвсем ясното изискване за такива в Регламента за изпълнение 2022/2299 и Насоките на Комисията за актуализиране (2022/C 495/02). Настояваме и за планиране на намаляването и крайна дата използването на петрол.

Енергийна ефективност

В настоящата неокончателна версия на ИНПЕК, под една или друга форма, нееднократно е записано твърдението за поставянето на енергийната ефективност на първо място. Също така на стр. 17 е посочено следното:

„България продължава да е една от енергоемките икономики и с голям процент на емисии от парникови газове в ЕС. Високата енергийна интензивност на икономиката и бавният напредък в постигането на целите за енергийна ефективност оказват отрицателно въздействие върху производителността и конкурентоспособността ѝ“.

Именно енергийната достатъчност и енергийната ефективност са сред най-достъпните и с най-бърза възвращаемост средства за ударна декарбонизация при постигане на нужното спрямо 2020 г. процентно намаление на потребление на първична енергия от 12.1% и намаление на крайното потребление на енергия с 11.1% до 2030 г.

Ще обърнем внимание на цитат от стр. 21, където е написано:

„Основен приоритет на България за гарантиране на енергийната сигурност е диверсификация на източниците и маршрутите за доставка на природен газ, ефективно използване на местните енергийни ресурси и развитие на енергийната инфраструктура.“

Тук е редно да припомним на МЕ и МОСВ, написаното от тях под линия на стр. 158 в секция 3.4. Измерения „Вътрешен енергиен пазар“, цитираме *“Политиките и мерките трябва да отразяват принципа “енергийна ефективност на първо място”*”. Прочитайки текущата версия на ИНПЕК в нас остава съмнението за разбирането на термина “енергийна ефективност на първо място”, както и евентуалните траектории за постигането му от водещи министерства в страната.

Въпреки хубавите думи по посока на важността на енергийната ефективност в редица документи на база на които стъпва ИНПЕК, реалността е коренно различна. Препоръка, която отправяме за n-ти път е нуждата от приоритизиране на дискутирания принцип по отношение на нуждата от доставяне на първични енергоизточници в България. Изготвянето, спазването, провеждането на ветрило от политики и мерки за повишаване на енергийната ефективност в отделните сектори, и най-вече мониторинга на постигнатите резултати от тях спрямо постигането на цитираните по-горе проценти за първично и крайно потребление е ключова предпоставка за прилично изпълнение на ИНПЕК.

В тази връзка настояваме да се определи национален ангажимент за енергийна ефективност, който да надхвърля минималното намаление по формулата на Директивата за енергийна ефективност (EED), възлизащо на не повече от 13,71 Mtoe за първична енергия и 8,85 за крайно потребление на енергия.

Няколко препоръки по посока повишаване на енергийната ефективност и намаляване на енергийната бедност в жилищния фонд:

- Да се преразгледат целите и ефективността на целите на Дългосрочната стратегия за жилищно обновяване в рамките на дискусиите по ИНПЕК. Настоящите темпове на сградното обновяване и постигнатите в резултат от него енергийни спестявания са абсолютно недостатъчни и са в разрез с европейските политики за декарбонизация на сградния фонд до 2050 г. и поставените междинни индикатори.
- ИНПЕК би бил подходящо място за конкретизиране на размера на инвестициите в енергийна ефективност част от Декарбонизационния фонд в различните сектори.
- Да се изготви широко ветрило от програми и финансови инструменти за подпомагане на обновяването на многофамилните и еднофамилните жилищни сгради фонд, работещи с различни финансови възможности при спазване на принципа на ЕС “Leave no one behind “. Да не изоставяме никого, означава да се даде възможност на възможно най-много хора (вкл. моментно или дългосрочно категоризирани като енергийно бедни) да участват активно в процеса на енергийния и социален преход.
- Стратегически да се реши широко разпространения проблем с енергийната бедност в България в съответствие с дефиницията от Директивата за енергийна

ефективност (EED), както и да се адресира необходимостта да се подкрепи справедливия преход за енергийно бедните и уязвими домакинства в рамките на Социалния фонд за климата.

- Спазване на принципите заложи в Директивата за енергийните характеристики на сградите (EPBD) в българските програми и инструменти с цел позволяване на оценка на постигнатите резултати и енергийни спестявания на база на конкретни параметри площ в квадратни метри от сгради, енергийни спестявания на кв.м., и инвестиции).
- Да се привлекат частни средства подпомагащи сградното обновяване, чрез дългосрочна и непрекъсваема политика до 2050 г. Неяснотата на срокове и програми отблъсква включване на частно финансиране на инвестициите в енергийна ефективност.
- Да се допълни реформата “Едно гише” за сградно обновяване, и да се изпълни на практика. Допълнителни услуги, като обучаване на енергийни одитори, връзка с финансови институции, обучения на инсталатори, и местни енергийни шампиони са едва няколко от идеите ни.
- Изработване на защитни механизми за уязвимите потребители на енергия в процеса на либерализация на пазара.
- Изработване на целенасочени политики за изваждане на енергийно бедните и уязвимите клиенти от тези категории.

Оставаме отворени за обратна връзка по становището:

info@zazemiata.org

ACCELERATE
CLIMATE ACTION
IN EUROPE

Становището е изготвено като част от LIFE проектът „Заедно За 1,5“, съфинансиран от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения са единствено на автора(ите) и не отразяват непременно тези на Европейския съюз или CINEA. Нито Европейския съюз, нито предоставящия финансирането орган могат да бъдат държани отговорни за тях.